

О. Л. Остапчук
Житомир, Житомирський державний
університет імені Івана Франка

ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ М. ЖИТОМИРА

Позашкільна освіта є потужним і ефективним джерелом як професійного, так і особистісного зростання. Оскільки позашкільна освіта має на меті всебічний розвиток дитини як особистості, то вона має підстави і колосальні можливості щодо реалізації ідеї гендерної рівності, використання потенціалу гендерного виховання. Справедливе та рівне ставлення до дітей під час навчально-виховного процесу сприяє засвоєнню ними принципу егалітарності на безпосередніх прикладах, і навпаки упереджене ставлення до однієї з гендерних груп або поділ на так звані «жіночі» та «чоловічі» галузі закріплює уявлення про нерівні можливості.

У м. Житомирі склалася мережа із 13 закладів позашкільної освіти, підпорядкованих управлінням Житомирської міської ради. Шість із них перебувають у підпорядкуванні управління освіти. Управління у справах сім'ї, молоді та спорту має в підпорядкуванні один заклад – це Міський культурно-спортивний центр, до складу якого входять 17 підліткових клубів за місцем проживання. П'ять музичних шкіл та одна художня школа підпорядковані управлінню культури.

Загалом заклади позашкільної освіти як міського, так і обласного підпорядкування надають послуги 86,6% дітей шкільного віку м. Житомира (з них 51,0% – дівчата, 49,0% – хлопці). Результати дослідження засвідчили, що інтереси дітей є відмінними у різних вікових категоріях. Так, найбільш відвідуваними серед дівчат віком до 14 років є гуртки та секції у межах наступних напрямів занять (за спаданням): художньо-естетичний, декоративно-ужитковий, хореографічний, спортивно-оздоровчий, науково-технічний. Серед дівчат у віковій категорії 14-18 років – художньо-естетичний, хореографічний, спортивно-оздоровчий, декоративно-ужитковий, науково-технічний.

Найбільш відвідуваними серед хлопців віком до 14 років є гуртки та секції таких напрямів: художньо-естетичний, спортивно-оздоровчий, науково-технічний, хореографічний, декоративно-ужитковий. Серед хлопців у віковій категорії 14-18 років – спортивно-оздоровчий, науково-технічний, художньо-естетичний, хореографічний, декоративно-ужитковий. Отже, можна зробити висновок, що розподіл учасників та учасниць у межах напрямів носить стереотипний характер. На нашу думку, такий стан речей є результатом засвоєних традиційних ролей, коли дівчат орієнтують на гуманітарні сфери та види діяльності, пов'язані з побутом, а хлопців – на науково-технічні галузі та спорт.

Водночас, варто зазначити, що кращі показники діяльності у будь-якій галузі суспільного життя спостерігаються за умови паритетного представництва у ній жінок і чоловіків. Оскільки в такий спосіб хлопці й дівчата (чоловіки і жінки) набувають досвіду співпраці, вчать розуміти і враховувати потреби один одного.

Наслідки дисбалансу в аналізованій сфері можна простежити на прикладі виступів хореографічних ансамблів, коли більшість постановок відбувається виключно за участі дівчат, або, щоб компенсувати кількісну нестачу хлопців, дівчатам доводиться переодягатися в їх костюми. Через стереотипи обмежується внесок як у розвиток галузі, так і в розвиток особистості, яка, прагнучи відповідати суспільним очікуванням та настановам, вибирає соціально схвалювані «чоловічі» чи «жіночі» сфери, які не завжди відповідають її дійсним інтересам та обдаруванням.

Ми не заперечуємо той факт, що користувачів послуг закладів позашкільної освіти дійсно цікавлять означені напрями саме в такій мірі, але, в подальшому, на нашу думку, важливим є з'ясування причин цього вибору, а також можливостей задоволення інших запитів з огляду на тематику секції, обладнання, інвентар, умови тощо. На сьогодні важливо допомогти дітям та молоді адаптуватися до мінливих соціальних умов, обрати життєву стратегію відповідно до особистісних здібностей, сприяти вдосконаленню навичок творчого перетворення дійсності.

На думку науковців, виховання дітей згідно із стереотипами, призводить до негативних наслідків: для хлопців – обмежене емоційне життя, складність у встановленні близьких стосунків з іншими людьми, страх утратити контроль над собою, перенапруження, високий рівень агресії, злочинності, алкоголізації, наркоманії, самогубств; для дівчат – культивування поступливості, пасивності, залежності, формування не мотиву досягти успіху, а уникнути невдачі [1, с. 329].

Заклади позашкільної освіти можуть стати потужним суб'єктом допомоги у вирішенні цієї ситуації, оскільки творчість – це один із найкращих способів розвинути емоційну сферу; виготовлення зразків декоративно-ужиткового мистецтва – чудовий спосіб формування не лише естетичного смаку, а й зняття стресу, напруження, агресії. Однак, за результатами дослідження, найбільша різниця на рівні представництва хлопців простежується саме за художньо-естетичним та декоративно-ужитковим напрямками. Диспропорції на рівні представництва дівчат наявні в межах науково-технічного та спортивно-оздоровчого напрямів, за умови активнішого долучення до яких переваги очевидні.

На підставі результатів дослідження виявлено тенденцію щодо зменшення кількості підлітків, які відвідують заклади позашкільної освіти. Так, у межах гуртків та секцій закладів, підпорядкованих управлінню освіти, кількість дівчат віком 14-18 зменшується у 5 разів порівняно із дівчатами до 14 років, у той час, як кількість хлопців у віці 14-18 років зменшується у 3 рази порівняно із віком до 14 років.

У підліткових клубах кількість дівчат у віці 14-18 років зменшується удвічі порівняно з віком до 14 років. Частка хлопців у віковій групі 14-18 років зменшується на чверть, порівняно з віком до 14 років.

Частка дівчат віком до 14 років від загальної кількості дітей, які займаються у закладах позашкільної освіти, підпорядкованих управлінням освіти і сім'ї, молоді та спорту разом, складає 43,7%; віком від 14 до 18 років – 11,5%. Серед загальної кількості осіб, охоплених позашкільною освітою, частка хлопців до 14 років становить 32,2%, 14-18 років – 12,6%. Отже, у віковій категорії 14-18 років кількість дівчат зменшується майже у чотири рази, а кількість хлопців – майже у три рази.

Частина старшокласників, ймовірно, залишає заклади позашкільної освіти у зв'язку з необхідністю зосередження уваги на навчанні у випускних класах, проте частину дітей може не задовольняти спектр послуг, що надаються. Саме тому надзвичайно важливим є вивчення запитів школярів різних вікових категорій з урахуванням гендерного аспекту щодо послуг, які пропонує позашкільна освіта. У першу чергу, слід звернути увагу на дітей, які займалися в позашкільних навчальних закладах, але покинули заняття. У цьому аспекті показовою є наступна категорія: дівчата віком 14-18 років, оскільки в ній найвищий відсоток відтоку і порівняно з дівчатами молодшого віку, і порівняно із хлопцями-однолітками. Можна припустити, що означену вікову категорію дівчат не влаштовує наявний спектр послуг. Саме означена група бенефіціарів, на нашу думку, потребує першочергового вивчення їх запитів.

У процесі аналізу було виявлено кореляцію між наявністю/відсутністю закладів позашкільної освіти та рівнем підліткової злочинності, що засвідчує потребу організації соціально схвалюваних форм дозвілля дітей та молоді. Так, з числа учнів загальноосвітніх навчальних закладів міста Житомира, які знаходяться на обліку у відділі кримінальної міліції у справах дітей міста Житомира, станом на 01.04.2012 року 58% проживають на території тих районів міста (Мар'янівки, Мальованки-Корбутівки та Крошні), де немає закладів позашкільної освіти. У зв'язку з цим, доцільним є розширення мережі підліткових клубів за місцем проживання, оскільки це найбільш мобільна форма, здатна до швидкої трансформації відповідно до потреб дітей і молоді щодо послуг закладів позашкільної освіти.

Отже, здійснений аналіз дозволяє сформулювати наступні рекомендації: проводити систематичні дослідження з вивчення потреб хлопців та дівчат різних вікових категорій щодо послуг, які надаються закладами позашкільної освіти; проводити гендерно-чутливі інформаційні кампанії, спрямовані на організацію змістовного дозвілля дітей та молоді.

Перспективними для подальшого вивчення є: гендерний аналіз кадрового складу закладів позашкільної освіти; розробка гендерно-чутливих інформаційних кампаній, спрямованих на організацію змістовного дозвілля дітей та молоді; впровадження гендерного підходу в роботу позашкільних навчальних закладів; дослідження інших суб'єктів позашкільної освіти.